

А. І. Волчанка,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
вышэйшая катэгорыя
гімназіі г. Дзяржынска

Урок беларускай літаратуры ў 10 класе

Тэма: Пятрусь Броўка "Голас сэрца": ідэі і вобразы (абмеркаванне дадаткова прачытанага).

Мэта:

працягнуць знаёмства з творчасцю П. Броўкі, засяродзіць увагу на спасціжэнні ідэйна-мастацкага зместу паэмы, на сродках пердачы пачуццяў паэта;

адзначаць антываенную накіраванасць паэмы;

выхоўваць любоў і павагу да сваіх матуль;

паглыбіць веды пра сугучнасць музыкі, літаратуры і мастацтва (на прыкладзе творчасці М. Савіцкага).

Абсталяванне: мультымедычная ўстаноўка, камп'ютары, зборнікі твораў П. Броўкі, рэпрадукцыі карцін М. Савіцкага.

Маці - пачатак усіх
пачаткаў, апора і надзея,
будучае народа, падтрымка
ў горы і радасці.

С. Грахоўскі

Ход урока

I. Арганізацыйны момант.

II. Дамашняе заданне.

Паведамленне пра жыццё і творчасць К. Чорнага (можна па ўзроўнях, з выкарыстаннем дадатковай літаратуры) – на выбар.

III. Уступнае слова настаўніка пра тэму і задачы ўрока.

На папярэдніх уроках мы знаёміліся з творчасцю народнага паэта (1962) Беларусі П. Броўкі. У творах паэта адлюстраваліся заветныя мары і думы чалавека, багацце і прыгажосць яго душы, імкненне да шчасця і міру. І грамадзянская, і пейзажная, і інтымная лірыка паэта вызначаюцца глыбокім філасофскім зместам. Паэзія П. Броўкі мае свой голас, сваю меладычную моўную аснову.

На сённяшні ўрок вы рыхтавалі паэму "Голас сэрца". Задача нашага ўрока – працуючы над зместам твора, вызначыць яго тэму і ідэю, паразважаць над праблемамі, узнятымі ў творы, прааналізаваць іх актуальнасць у нашы дні, ахарактарызаваць вобраз лірычнага героя. На нашым уроку мы паспрабуем вызначыць сугучнасць праблем, узнятых у паэме, з вобразамі мастацтва на прыкладзе творчасці М. Савіцкага.

IV. Праца па тэме ўрока

1) Які твор называецца ліра-эпічным? Ці з'яўляецца паэма "Голас сэрца" ліра-эпічным творам? Дакажыце.

2) Які элемент (лірычны ці эпічны) пераважае ў творы?

3) Што вы ведаеце пра гісторыю напісання паэмы "Голас сэрца"? (было папераджальнае заданне)

4) Што вы ведаеце пра лагер смерці Асвенцым?

Праца над зместам паэмы

1) Якім настроем прасякнута 1 частка паэмы? Раствлумачце чаму. Пра што гаворыцца ў гэтай частцы? (боль, трывога, перажыванні паэта, які наведваў Асвенцым; ён шукае сляды маці, уяўляе яе воблік сярод змрочных сцен фашысцкай фабрыкі смерці)

2) Ці з'яўляецца гэта толькі болем за сваю маці ці болем за ўсіх маці, загінуўшых ад рук фашыстаў? (зачытаць)

3) Якія адносіны аўтара да фашыстаў, да здраднікаў?

4) Якім настроем прасякнуты другі раздзел паэмы? Якой прадстае перад намі гераіня паэмы?

5) Якой засталася ў памяці П. Броўкі маці?

6) Што засталася на месцы хаты?

7) Ці была маці адзінокая, калі яе сын быў на вайне? Хто стаў родным для яе?

8) Якую адметную рысу нацыянальнага характару беларусаў падкрэслівае паэт у гэтым раздзеле?

9) Якое месца надае аўтар сваёй маці ў перамозе над фашыстамі?

10) Які наказ гучыць у гэтым раздзеле, які дае маці сваім дзецям?

Гучыць песня "Маці".

Да вобразы маці, жанчыны звяртаюцца амаль усе паэты, пісьменнікі, мастакі. І гэта зразумела. Бо маці – гэта пачатак усяму. Мы б хацелі звярнуць вашу ўвагу на тое, як беларускі мастак Міхаіл Савіцкі адлюстравваў у сваіх творах гэты вобраз (група літаратуразнаўцаў і мастацтваведаў – папярэдняе заданне):

а) Слова пра мастака;

б) Каментарый да карцін (гл. дадатак).

11) Якой тэме прысвечаны чацвёрты раздзел паэмы?

12) Да чаго заклікае аўтар?

13) Наколькі актуальная гэта тэма сёння?

14) Якую клятву дае П. Броўка сваёй маці і ўсім маці?

V. Падагульненне

Паэма "Голас сэрца" – адзін з тых твораў, у якіх праз асабістыя пачуцці і перажыванні паэта раскрываюцца складаныя жыццёвыя праблемы, малюецца мінулае і сучаснае жыццё народа, расказваецца пра клопаты і трывогі ўсіх барацьбітоў за мір на зямлі. Гэта сапраўды голас паэтавага эрца, голас сына, патрыёта і грамадзяніна.

VI. Рэфлексія

Над чым прымусіла задумацца гэта паэма?

Пакуль у нас ёсць маці, мы ў любым узросце застаёмся маладымі. Таму трэба берагчы, шанаваць і любіць сваіх мацяроў; не гаркату, а толькі радасць і кветкі прыносіць ім.

Дадаткі

Тэст

1) У якім годзе была напісана паэма "Голас сэрца"?

А) 1945

Б) 1947

В) 1960

2) Да якога роду літаратуры можна аднесці гэты твор?

А) лірыка

Б) эпас

В) ліра-эпас

3) Як звалі маці П. Броўкі?

А) Алена Мікалаеўна

Б) Алена Сцяпанаўна

В) Алена Міхайлаўна

4) У якім годзе П. Броўка пабываў у Асвенцыме?

А) 1947

Б) 1951

В) 1948

5) Ад чыйго імя вядзецца апавяданне ў паэме?

А) ад імя самога аўтара

Б) ад імя сведкі тых падзей

В) аўтарскае апавяданне пераклікаеіцца з успамінамі розных герояў

6) Якія пачуцці перададзены ў паэме?

А) боль

Б) гнеў

В) пяшчота і замілаванне

Г) радасць

Д) нянавісць

Е) трывога

7) Які вобраз у цэнтры паэмы?

А) вобраз маці

Б) вобраз партызан

В) вобразы ахвяр канцлагагаў

8) Што засталася на месцы хаты, у якой прайшло дзяцінства паэта?

А) бэзавы куст

Б) чаромха

В) клён

9) Якую адметную рысу нацыянальнага характару беларусаў падкрэслівае

П. Броўка ў паэме?

А) міралюбінасць

Б) працавітасць

В) уменне пастаяць за сябе

Г) гумар

Д) чуласць

10) Якой тэме прысвечаны 4 раздзел паэмы?

А) услаўленне маці

- Б) антываеннай
В) абавязак помніць пра ахвяр фашызму
11) Як звалі партызанскага камандзіра?

А) Мінай

Б) Ісай

В) Іван

Адказы: 1-в; 2-в; 3-б; 4-а; 5-а; 6-а, б, в, д, е; 7-а; 8-а; 9-а,в; 10-б,в; 11-б.

Асвенцым

Створаны ў маі 1940 г. на тэрыторыі прыблізна 500 га і разлічаны на адначасовае знаходжанне 250 тыс. чалавек. Асвенцым меў 45 знешніх працоўных каманд і філіялаў. Лагер прызначаўся для масавага знішчэння людзей з прымяненнем навейшай тэхнікі (крэматырый, газавыя камеры).

За час існавання ў ім было знішчана звыш 4-х мільёнаў чалавек 27 нацыянальнасцей, у асноўным палякаў, савецкіх грамадзян, грамадзян Югаславіі, чэхаў, французав, а таксама яўрэяў і цыган.

Асвенцым з'яўляўся адным з цэнтраў, дзе шырока праводзіліся розныя доследы на людзях для знаходжання сродкаў біялагічнага знішчэння людзей. У ім існавалі бальніцы і лабараторыі.

У Асвенцыме на савецкіх ваеннапалонных упершыню быў выпрабаваны газ "Цыклон В".

27 студзеня 1945 г. савецкія воіны вызвалілі горад і лагер Асвенцым. У 1947 г. тэрыторыя Асвенцыма была аб'яўлена музеем, пазней там быў пабудаваны мемарыяльны комплекс.

Міхаіл Савіцкі

Беларускі мастак Міхаіл Андрэевіч Савіцкі – адзін з выдатных прадстаўнікоў мастацкай культуры. Працуючы на аснове канкрэтнага жыццёвага і гістарычнага матэрыялу, ён адлюстроўвае ў сваіх палотнах ідэі агульначалавечыя і вечныя, заўсёды актуальныя; услаўляе працоўны подзвіг народа, мужнасць і самаахвярнасць, перамогу жыцця, вырашае на сучасным этапе самую галоўную праблему мастацтва – праблему гуманізму.

Савіцкі быў вязнем Бухенвальда, адчуў на сабе подых смерці. Шмат яго карцін прысвечана гэтай тэме.

Не абышоў Савіцкі і тэму жанчыны.

У кожнага часу свая мадонна. Свая яна і ў кожнага мастака. Бо слова "мадонна" азначае "мая жанчына". З гэтым значэннем з'яднаўся вобраз мацярынства як неадрыўны ад уяўлення аб цудоўнай жанчыне, якая выконвае асноўную жыццёвую місію.

Думаючы аб стварэнні абагульненага вобраза рэспублікі-партызанкі, Савіцкі зыходзіў з канкрэтнага і не маючага сабе падобнага ў гісторыі войн факту – 2/3 тэрыторыі акупаванай Беларусі кантраляваліся партызанскімі ўз'яднаннямі. У гэтых зонах працавалі сельсаветы, школы.

Дзве карціны з адной і той жа назвай "Партызанская мадонна" стварыў Міхаіл Савіцкі. Першую – у 1967 годзе. У цэнтры яе – вобраз маладой сялянскай маці з дужымі босымі нагамі і загарэлымі спрацаванымі рукамі. Яна корміць дзіця. Галава туга павязана цёмна-сіняй хусткай. Накінутая на плечы

чырвоная шаль ператварае белую блузку і чорную спадніцу ва ўрачыстае адзенне. Іконная прыгажосць каляровага сугучча дапоўнена золатам зямлі, дзе як у мірны час, так і ў гады вайны жанчыны жалі хлеб. Рытм іх сагнутых спін, якія ўтвараюць серпавідны паўкруг, уторыць лінейным рытмам у выяўленні маладой маці. Яна і зямля – адзіны вобраз гармоніі быцця народнага. Але драматычна супрацьпастаўлены яму рэзкія рытмы вінтовак і рашучы наступ тых, хто ідзе ў бой...

Быццам акамянела ў цяжкім роздуме жанчына. Так, вайна патрабавала ахвяр. І ў гістарычных бітвах асабліва ярка відаць сэнс мацярынскай любові і мацярынскага подзвігу.

У 1978 г., калі адна за адной з’яўляюцца ў майстэрні Савіцкага карціны антыфашысцкай серыі, мастак стварыў другую "Партызанскую мадонну". У назве яе пазначана "Мінская". Тут маладая маці прадстае ў вертыкальным фармаце палатна. Яна быццам набліжаецца да нас. Два погляды – маці, усхваляванай, і сына, поўнага недзіцячай сур’ёзнасці, – накіраваны на гледача. Тут пераважаюць ўрачыстасць ідэалу і пачуццё наступлення новага.

Назвы рэпрадукцый

"Вязень 328215"

На фоне каваных варот Бухенвальда, у верхняй частцы якога відаць надпіс "Кожнаму сваё", адлюстраваны юнак у робе зняволенага.

Худое, спакутаанае цела вылязае з кароткага адзення. На ім літары KL – канцэнтрацыйны лагер. Маленькі чырвоны трохкутнік на куртцы з літарай R, на тым месцы, дзе знаходзіцца сэрца, азначае – рускі, палітычны. Пад ім нумар 328215. Нумар у кожнага свой. Згуба жэтона каралася смерцю.

Гэта адзіны аўтапартрэт мастака.

"Поющие лошади"

Так здзекліва эсэсаўцы называлі каманды па ўборцы трупаў з тэрыторыі лагера. Павозкі з трупамі везлі запрэжаныя ў іх вязні пад кантролем надзіральнікаў. Пад страхам смерці вязняў прымушалі спяваць.

"Мадонна Біркенау"

У адрозненне ад іншых палотнаў серыі, якія маюць дакументальную аснову, гэта карціна пабудавана на вобразнай сімволіцы. З трубы крэматорыя Беркенау ў воблаку чорнага попелу, як у арэоле святасці, уздымаецца да неба цудоўная жаночая постаць з немаўляткам, якое лунае лёгка побач.

У гэтай працы мастак выкарыстаў колеры, якія ўжываюцца для напісання ікон.

Урачыстая, цудоўная, якой яна паказана ў жывапісе Адраджэння, Мадонна – сімвал усіх загінуўшых матуль. Ідэал кахання, прыгажосці і мацярынства для фашызму недасягальны. Ён незнішчальны і бессмяротны.